

COMPARTIMENTUL

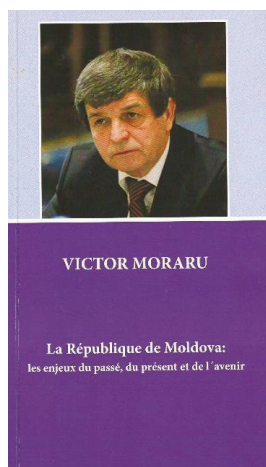
RECENZII

A MEDITA DESPRE REALITĂȚILE REPUBLICII MOLDOVA DIN PERSPECTIVA VIITORULUI

Elena PRUS

Profesor universitar, doctor habilitat, Vice-rector, Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elena_prus_ro@yahoo.fr
<https://orcid.org/0000-0001-9419-5459>

Recenzie la monografia

Victor MORARU.

La République de Moldova: les enjeux du passé, du présent et de l'avenir. –
Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
2022. – Ediția a doua, revăz, și adăug. - 200 p.
– ISBN 978-9975-4203-9-6.

Studiul imagologic *Republica Moldova: provocările trecutului, prezentului și viitorului* (Chișinău: 2022, 200 p.) realizat de **Victor Moraru**, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, oferă pentru reflecție un câmp conceptual destul de vast, cuprinzând eseuri cu privire la dimensiunile geopolitice, istorice, societale și mediatice ale Republicii Moldova (domenii în care autorul este expert), dintr-o

perspectivă temporală evolutivă asupra unei țări situate la granița Europei de Est, venind din spațiul ex-sovietic. Titlul pare să fie în armonie cu ideea lui Ernest Renan privind construcția națiunii alcătuite dintr-un trecut comun și un proiect comun de viitor. Mai multe subiecte ale cărții au fost furnizate de întrunirile anuale ale colocviului internațional cu genericul *Penser l'Europe*, vizând noua construcție europeană, desfășurate la București, sub președinția

regretatului Eugen Simion, ex-președinte al Academiei Române.

Faptul că Republica Moldova este mai puțin cunoscută în străinătate l-a determinat pe autor să publice volumul în limba franceză, configurând astfel un mod specific de a prezenta lumii o panoramă multiaspectuală a țării sale. Autorul pornește de la observația: „cazul Moldovei este unic pentru simplul motiv că această provincie nu a avut șansa existenței semnificative ca entitate politică independentă” (p. 86). Făcând parte din România istorică, acest spațiu, marcat de poziția sa geografică la confluența marilor imperii, a fost adesea o victimă a acestor circumstanțe. Timp îndelungat, Republica Moldova a fost granița care desparte lumea liberă de cea totalitară.

Asa cum europeanul francez Paul Valéry a mizat în perioada interbelică pe „o certă putere de transformare” („Lettre sur la société de transformation”), la fel, speranța schimbărilor a modificat cursul Republicii Moldova, devenind un tranșant vector de mișcare.

Volumul se deschide cu referința la o idee programatică (am zice, în stilul discursului lui „Martin Luther King Jr.: „Am un vis”, reluat recent și de președintele ucrainean Volodimir Zelensky): „La început a fost aspirația. O aspirație mai degraba vagă și generală pentru occidentalizare”, care s-a dezvoltat într-un argument al incipitului: „Fiind stimulată de schimbările fundamentale care au avut loc în societate spre sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90, această aspirație a condus la descoperirea faptului că principiile democratice și apărarea drepturilor omului, reprezentând valori inerente societății occidentale, pot constitui, de asemenea, repere sigure pentru țările din Europa de Est (p. 7) Această deschidere către Occident a fost considerată ca „o metamorfoză relevantă” și chiar ca un panaceu. Transformările au vizat diferite sectoare și au comportat introducerea diverselor inovații, precum cultura politică, politica multipartidistă, reorientarea mentalităților etc.

Prin demersul său, Victor Moraru identifică modalitățile de optimizare a politicii de integrare europeană (cum ar fi colaborarea și integrarea în NATO, care ar contribui la securitatea și stabilitatea regiunii), precum și multiplele obstacole care apar pe această cale, precum ineficacitatea guvernelor care s-au succedat la putere, o anumită duplicitate în politica Republicii Moldova, confruntarea dintre „vechi și nou” (*homo sovieticus* versus *homo europeus*), factorul rus, așa-zisa chestiune transnistreană, lipsa tradiției de statalitate etc. Făcând trimitere la analize ale conceptului de națiune bazat pe unitatea geografică, teritorială, administrativă, financiară, juridică, lingvistică și spirituală, autorul constată, la fel ca și majoritatea istoricilor și politologilor versați, că Republica Moldova „nu întrunește toate caracteristicile acesteia” (cf. *Angela Demian. La nation impossible? Construction nationale en République de Moldova, et au-delà. Paris: L'Harmattan, 2006*). Între conceptele de identitate-rezistență și identitate-proiect, așa cum le interpretează Yves Tardif, construcția identitară se situează la confluența conștiinței de sine (*idem*) și a recunoașterii celui alt (*ipse*), a continuității și rupturii. Tensiunea dialectică dintre cele două tendințe (tradiționalistă și europeană, defensivă și cosmopolită), oscilațiile între etapele de izolare și de integrare sunt o trăsătură specifică țărilor situate la frontieră.

Noii factori ai realității naționale „tind să-și redefinească prioritățile, să-și reafirme vocația europeană”, ceea ce face posibilă constatarea că „Republica Moldova rămâne ferm angajată pe calea democratizării și a reformei societății” (p. 70). Astfel, realizarea acestor sarcini a necesitat elaborarea unei strategii bine definite și a unui program complex și ambițios ce implică diverse transformări politice, economice și sociale aferente procesului de integrare europeană, precum și căutarea propriului drum de dezvoltare.

Circumstanțele dificile ale opțiunii europene presupun procesul de înlocuire a vechilor valori cu valorile inerente societății contemporane. Sistemul de valori europene (libertate, egalitate, fraternitate, democrație, legalitate, drepturile omului etc.), care asigură stabilitatea regimurilor democratice, a devenit un reper și un model existențial pentru societatea moldovenească în care acesta trebuie să persiste, potrivit observației judicioase a autorului, inoculat prin consolidarea conștiinței europene deschise *praxisului* valorilor. Plecând de la aceste valori constitutive ale spiritului european, autorul subliniază că identitatea europeană reiese din trei principii comune: creștinismul, umanismul și legea, chiar dacă e vorba de două Europe, cu istorii proprii și experiențe diferite. Pentru a accede la proiectul european, este foarte important „să exploatezi moștenirea istoriei comune, să identifice repere europene sigure, să obții o convergență dezirabilă, axată pe valori confirmate” (p. 102).

La etapa actuala, vectorul european, cu valorile, idealurile și orizonturile sale este decisiv pentru țară, concluzia autorului fiind că „vocația europeană a Moldovei este perenă și constantă” (p. 81). Integrarea a devenit, conform autorului, sloganul zilei. Aceste provocări au făcut ca Moldova să renunțe la vechea expectativă și să devină acum o țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană cu un angajament ferm față de ireversibilitatea cursului european al țării.

Europenitatea este vizată și într-un alt compartiment, autorul considerând-o ca paradigmă și experiență culturală a libertății de gândire și de exprimare. Articolele referitoare la evoluțiile din domeniul media sunt deosebit de interesante prin corelarea acestora cu domeniul politic, „tocmai o politizare din ce în ce mai mare a conținutului mass-mediei și amplificarea proporțiilor fluxurilor de comunicare politică, chiar și a numărului de actori implicați” (p. 120). Prin asumarea rolului de

a funcționa ca agenți ai schimbării, mass-media au reflectat confruntarea dură a diferitelor poziții, interpretările controversate privind principalele aspecte legate de orizonturile politice ale țării. Victor Moraru are o poziție critică, vorbind despre anumite vulnerabilități ale jurnalismului moldovenesc, precum servilismul în raport cu elitele politice, spectacularizarea și personalizarea politicii, simplismul și schematizarea în oglindirea realității, reducerea conceptuală a mesajelor, în loc să fie dezvăluită esența fenomenelor, proprii societății actuale. Astfel, fenomenul de *hiper*-personalizare a politicianului apare stimulat de mass-media, reducând toată complexitatea vieții politice la figurile politicienilor. Autorul notează că această *hiper*-prezență a „noilor Olimpici” și „canonizarea” acestora, provenind din activitatea presei „a devenit copleșitoare” în Moldova după 1989 și constituie trăsături care caracterizează procesul politic și mediatic din ultimii ani (pp. 148-149). Prin comparație, îl vom cita pe jurnalistul britanic Bernard Ingham care susține că guvernul și mass-media occidentale trăiesc într-o stare permanentă și naturală de tensiune și chiar de canibalism. Suntem din ce în ce mai conștienți de importanța rolului personalității în politică, în virtutea faptului că liderii politici devin simboluri ale competenței/incompetenței, ale binelui/răului, ale promisiunii viitorului/întoarcerii în trecut etc., contribuind astfel la valorizarea sensului spectacolului politic într-o lume politică obscură (cf. Corina Barbaros. Comunicarea politică. Construirea spectacolului politic, a opiniei publice și a agendei publice. Iași: Adenium, 2014).

Optând pentru „informare operațională, relevantă și variată” (p. 129), reflecțiile autorului se referă, de asemenea, la calitatea evaluării, la comentarea și la interpretarea faptelor, evenimentelor și atitudinilor. Constatările mai vizează faptul că în prezent mass-media nu se mai limitează la difuzarea mesajului, ci, dimpotrivă, centrul de greutate

se deplasează spre creație, construcția realității și „spre promovarea insistență a unei viziuni specifice a acestei realități” (p. 132). Dezvoltând analizele relevante ale cercetătorilor străini, Victor Moraru prezintă o listă de subiecte mediatice autohtone, punând accent pe aspecte și personalități de interes pentru tehnologiile manipulative, precum persuasiunea și propaganda, simbolizarea și mitizarea, virtualizarea personajelor și evenimentelor estompând prezentarea explicită și clară. Urmând principiile logicii media, autorul reușește să elucideze, într-un mod destul de argumentat, fenomenul „îngemănării politicii și mediei” și al „mediatizării politicii ca mod de existență” (pp. 138-139).

Plecând de la o monitorizare a presei moldovenești realizată de autor, acesta va observa că istoria a devenit „o componentă primordială a politicii”. În baza referințelor la opinia lui Nicolae Iorga privind necesitatea istoriei pentru societate, ale politologului italian Gaetano Mosca vizând învățămintele istoriei și în spiritul interpretării istoriei totale de istoricul francez Fernand Braudel, care cuprinde istoria evenimentelor și cea a vieții cotidiene, Victor Moraru evidențiază „vocația firească a mass-mediei „de a construi și interpreta istoria imediată și, de asemenea, istoria vremurilor trecute”. Explozia problematicii istorice, însoțită de interpretarea unor teme considerate anterior tabu și configurarea istoriei reale dintr-o nouă perspectivă se află pe prima pagină a presei naționale, care-și asumă misiunea de educație istorică. Argumentul decisiv pentru îmblânzirea istoriei este opinia că, dacă „predarea istoriei a avut ca obiectiv, în trecut, formarea și consolidarea sentimentului de identitate națională în rândul cetățenilor < ... > în prezent, trebuie mai cu seamă să vorbim, poate, despre identitatea europeană și cetățenia europeană” (p. 185).

Un articol din carte este consacrat problemei migrației, subiect emblematic pentru Moldova, campioană europeană la acest capitol, prezentat

prin prisma reflectării acesteia în mass-media. Victor Moraru care a coordonat proiecte în domeniul migrației și coordonează colecția de mai multe volume „Migrația: probleme și oportunități”, lansată în anul 2010, a formulat, în mod echilibrat, titlul articolului, punând accentul nu doar pe aspectul problematic, dar și pe cel constructiv, considerând că chestiunea migrației „trebuie explicată, reglementată și optimizată” (p. 139) printr-un instrument de mediere socială și de integrare. Prezentând o serie de factori care influențează și caracterizează starea actuală a acestei noi Odisee a cetățenilor Republicii Moldova, autorul argumentează ideea unei mai bune utilizări a mass-mediei în difuzarea subiectului în presa din țările occidentale. Pornind de la gândul că „migrația este aproape întotdeauna o dramă (familială, economică, socială, politică), este necesar să conceptualizăm soluții pertinente pentru a atenua, sau optimiza acest proces, pentru a spori oportunitățile”. Este necesar, insistă autorul, să fie redusă exploatarea clișeelelor și stereotipurilor învechite (imigranți ilegali comportament infracțional etc.) în favoarea principiilor conviețuirii și integrării necesare (dată fiind nevoia de muncitori străini), acceptării alterității, a viabilității dialogului, a comunicării interculturale. Un rol aparte îi este rezervat presei occidentale, studiile efectuate remarcând că „aceasta din urma se ocupă doar într-un mod limitat de problemele migranților, aproape niciodată de cultura lor, de contextul lor de viață sau de aspirațiile lor”. De aici o concluzie pe potrivă importanței subiectului: „Cuvântul de ordine care ar trebui să însoțească „istoriile migranților” este în primul rând „demnitate umană”, indiferent de circumstanțele în care acestea au loc” (p. 166).

Autorul consideră că printre factorii care i-ar putea ajuta pe migranți să-și creeze o nouă existență într-un nou context se numără și profesarea religiei care „poate deveni o cheie a dinamicii și strategiilor

de integrare a migranților” (p. 171), luată în considerare de cetățenii moldoveni. Îndeplinind funcția socială, bisericile își adjucecă rolul de „punte între diferite culturi”. Activitățile edificatoare a zeci de parohii ortodoxe din Italia păstrează continuitatea tradițiilor și obiceiurilor, precum și a limbii române în comunitatea cetățenilor Republicii Moldova.

Astfel, volumul lui Victor Moraru reușește să propună răspunsuri model la incertitudini și necesități. Abordarea autorului are gust de viitor, generat de forța schimbărilor profunde de valori în societatea moldovenească, oferind o imagine a unui plai ca teritoriu purtător de sens și de aspirații democratice.

